

VAN
MARKIES DE SADE
NAAR DISNEY-SM

ELKE GENERATIE KRIJGT DE PORNO DIE ZE VERDIENT

Zo libertijns en revolutionair als Markies de Sade was, zo kapitalistisch en reactionair is *50 tinten*. Triestig, vooral als een hele generatie vrouwen zoiets als seksuele bevrijding ziet.

Gaea Schoeters

Moet je eer betuigen aan een vulkaan? Experte Annie Le Brun, curator van de net afgelopen De Sade-tentoonstelling in Musée d'Orsay, benadert de Markies als een natuurfenomeen dat even gruwelijk als indrukwekkend is. Het is waar, zijn erotisch-pornografische schrijfsels grossieren in geweld, maar er is meer. Al die billenkoek is eigenlijk een illustratie van De Sades libertijnse denken, waarin hij pleit voor extreme vrijheid die niet wordt ingeperkt door moraal, religie of de wet. De Sade haalde die idee bij David Hume, die

in *A Treatise of Human Nature* leukweg schrijft dat de rede altijd ondergeschikt is aan de passies. Trek die redenering ten volle door en je kunt concluderen dat alles wat in de wereld gebeurt, wordt aangestuurd door persoonlijke verlangens. 'Dat we onze primitieve driften volgen,' schrijft De Sade, 'maakt ons niet schuldiger dan de Nijl schuldig is aan de overstromingen die hij veroorzaakt.'

De Sade koppelt die oerdriften onlosmakelijk aan het lichaam, waarmee hij de filosofie voor altijd de slaapkamer inschopt. Die koppeling aan het fysieke maakt hem uniek voor Le Brun, die in hem een voorloper van Freud en

Nietzsche ziet. 'De Sade confronteert ons met een ongeremd denken dat geen enkel religieus, ideologisch of moreel vooroordeel tolereert dat ons allen tot vrijwillige gevangenen maakt. Zijn atheïsme richt zich niet alleen tegen de Kerk, maar tegen al wat de mens tot dienstbaarheid en aanvaarding dwingt.' De mens als onstuitbaar natuurfenomeen, aangestuurd door zijn driften en beteugeld door god noch gebod, dat is de essentie van De Sades universum.

De hel op bijbelpapier

De Markies is in ons collectieve geheugen versmald tot het sadisme waaraan hij zijn

Billenkoek in ruil voor klatergoud, dat is porno anno 2015. De maagd wordt veroverd volgens strakke economische wetten: een kus voor een Blackberry, de rest voor een MacBook Air

naam heeft gegeven, en een synoniem geworden voor seksuele perversie. Voor de meeste mensen is Donatien Alphonse François de Sade gewoon een vies mannetje uit de 18de eeuw. Nochtans was D.A.F. de Sade, aristocraat, revolutionair politicus en filosoof, veel meer dan een interessante casus in de psychopathologie.

Al in zijn eigen tijd gingen zijn *Justine* en *Fuliette* vlot over de toonbank van de Parijse boekstalletjes. Zelfs Napoleon las ze. Helaas, want hij liet De Sade meteen opsluiten in de Bastille, waar hij tot zijn dood aan *De 120 dagen van Sodom* werkte. Zijn boeken werden »

ELKE GENERATIE KRIJGT DE PORNO DIE ZE VERDIENT

verboden; op de eerste integrale uitgave van *Sodom*, ‘het meest schandelijke boek van de wereldliteratuur’, volgden in 1947 nog tien jaar censuurprocessen – de Franse pers noemde de uitgave ‘de hel op bijbelpapier’. Intussen is het originele manuscript nationaal erfgoed en werd De Sades verzamelde werk opgenomen in de prestigieuze Bibliothèque de la Pléiade. Tweehonderd jaar na zijn dood is de Markies zowaar salonfähig.

Denkers en schrijvers sloten *le Divin Marquis* al langer in hun hart. Baudelaire, Flaubert en Apollinaire bewonderden hem, De Beauvoir, Barthes en Lacan probeerden zijn werk filosofisch te duiden en generaties kunstenaars lieten zich door zijn werk inspireren. De Sade was een kantelpunt in de moderne verbeelding, een katalysator van ideeën. Behalve zijn evidente invloed op de erotische werken van Felicien Rops en André Masson zijn sporen van zijn denken ook terug te vinden in het werk van Delacroix, Rodin, Degas, Cézanne, Picasso en de surrealisten, die hem openlijk bewonderden als ‘de meeste vrije geest ooit’. De Sade daagde de kunst uit het onzegbare te verbeelden door zelf het ontoonbare te schrijven. Naast een reus als *le Divin Marquis* is Christian Grey een koorknaapje.

Vrouwen zijn koopvee

Traag dwaalt de camera door een luxueus appartement en toont ons in detail elke kledingstuk, elke badkraan, elke laptop. De openingsscène van *50 tinten* is één grote galerij van *product placement*. Tiens, waar zagen we dat eerder? Juist, het is een kopie van het beginshot van *American Psycho*. Alleen was dat een scherpe kritiek op het yuppiedom van de jaren 80 en de morele leegte en oppervlakkigheid daarachter, doorspekt met zwarte humor. Zoveel zelfkritiek zal hier wel niet bedoeld zijn; in de manchetknopen van Grey zit geen grammetje ironie. Dit is de hoogmis van het hyperkapitalisme. Tot in de sponde toe.

De Sade corrumpeerde zijn vrouwen. In zijn boeken vallen jonge deernes ten prooi aan libertijnen, die hen goedschiks of (vaker) kwaadschiks ‘bevrijden’ van alle burgerlijke remmingen die hun natuurlijke drang naar genot onderdrukken. (Als ze niet eerst bezwijken aan zijn perversies, want soms

Scène de guerre au Moyen Âge
Edgar Degas (1834-1917)

neemt hij ‘de vermoorde onschuld’ nogal letterlijk.) Christian Grey koopt zijn vrouwen. Om hen vervolgens met cadeaus te krijgen waar hij hen hebben wil: in zijn Red Room of Pain. Billenkoek in ruil voor klatergoud, dat is porno anno 2015. De maagd wordt veroverd volgens strakke economische wetten: een kus voor een BlackBerry, de rest voor een MacBook Air. Hoe dunner de geschonken laptop, hoe doordringbaarder het maagdenvlies.

Als Anastasia hem probeert diets te maken dat ze behoefte heeft aan ‘meer’ (lees: tederheid, geborgenheid, hechting), neemt hij haar mee uit zweefvliegen. ‘Je wou toch meer?’ Iedere zichzelf respecterende vrouw zou zo’n man uit dat vliegtuig flikkeren, maar Steele zegt, of beter zucht: ‘O yes’. Vrouwen vandaag: koopvee.

Overgave of business?

De Sade een feminist noemen is vergezocht. Maar hij was wel een van de eersten, merkt Angela Carter in *The Sadeian Woman* op, die vrouwen het recht op genot toekenden. Denk maar aan uitspraken als ‘*Une jolie fille ne doit s’occuper que de foutre en jamais d’engendrer*’, waarmee hij vrouwen onthief van hun rol als voortplantingsmachine, of aan zijn lofzang op lesbiennes, die hij een grotere verbeelding

De Sade een feminist noemen is vergezocht. Maar hij was wel een van de eersten die vrouwen het recht op genot toekenden

en vulpsheid toedicht en dus meer aanleg tot genot. De Sades vrouwen en mannen staan in het najagen van hun driften broederlijk naast elkaar.

Met kleffigheden als romantiek hield de Markies zich niet bezig, maar in *Histoire d’O*, de bekendste literaire hommage aan De Sade, is liefde de voornaamste drijfveer. Susan Sontag noemt het boek in haar essay *The Pornographic Imagination* de kamermuziek van de porno, in schril contrast met de Wagneriaanse overdaad van De Sade. De idee is gelijkaardig: de onschuldige, jonge O. wordt door enkele mannen aan alle mogelijke perversies onderworpen. Met als opmerkelijk verschil dat het verhaal vanuit haar perspectief wordt verteld, en O. zelf vragende partij is voor haar initiatie en de totale ontmenselijking die daarop volgt. Die fantasie gaat extreem ver: om haar droom een (lust)object te worden te bereiken, is O. zelfs bereid te sterven. Voer voor psychologen, zou je kunnen zeggen, maar O. handelt wel in functie van haar eigen genot.

Precies daar loopt het mis in *50 tinten*: Anastasia wil helemaal niet in Greys Red Room of Pain terecht komen, en haar eigen genot is wel het laatste wat ze er vindt. Ook zij gedraagt zich als een gehaide zakenvrouw: ze gebruikt de SM gewoon als wisselmunt om zijn liefde te kopen. Het is geen overgave, maar business. Geeft ze toe aan zijn fantasma’s, dan is dat met frisse tegenzin; vrijen ze op haar manier, dan verveelt hij zich dood. Beetje triest opzet voor een gezonde seksuele relatie. Vooral als een hele generatie vrouwen zoiets als seksuele bevrijding ziet.

50 tinten dollars

Waarom slaat die kinky seks eigenlijk zo aan? Wat trekt ons zo aan in BDSM, terwijl het tegelijkertijd zo’n enorm taboe

La femme étranglée
Paul Cézanne (1839-1906)

Judith und Holofernes
Franz von Stuck (1863-1928)

blijft? ‘*Voir souffrir fait plaisir, mais faire souffrir plus encore*’, zegt Nietzsche in zijn *Genealogie van de moraal*. ‘*Et voir faire souffrir?*’ vraagt Le Brun zich af. Is het zuiver voyeurisme dat ons drijft? Of is er meer aan de hand? Willen we werkelijk met z’n allen aan de zweep, of is de SM-hype vooral een slimme marketingtruc?

Vroeger was seks iets pragmatisch, dat in het beste geval tot genot leidde. Je praatte er niet over, je deed het gewoon, met al dan niet bevredigend resultaat. De afgelopen decennia is ons seksleven deel geworden van het publieke domein. Mannen- en vrouwenbladen vertellen ons hoe het moet en we bespreken het met vrienden en therapeuten. Al die openhartigheid plaatste seks onder het gebod van het genot. Het moet vaak, fenomenaal en liefst ook nog creatief. En aangezien iedereen meekijkt, bepalen je bedprestaties mee je sociale status.

De markt zou de markt niet zijn als ze die zorgvuldig gecreëerde vraag om fantastische seks niet meteen zelf zou invullen. Door onze verwachtingen over ons seksleven kunstmatig te verhogen, is sluwweg een nieuw marktsegment gecreëerd dat handig kan worden ingevuld met therapieën, speeltjes en lingerie. Want aan seks valt geld te verdienen, en aan SM al helemaal: geen andere seksualiteitsvorm is zo te vermarkten. Het draait hem tenslotte om accessoires: koop de juiste handboeien en je seksleven sprankelt vanzelf. Niet?

50 tinten zet ons collectief aan tot slaafsheid. Meer bepaald tot slaafs consumeren. Anastasia kijkt Grey voor een onderdanige opvallend vaak recht in de ogen; ze buigt haar hoofd alleen voor de niet-aflatende stroom

De gevolgen van de huis-tuin-en-keuken- sm-hype zien ook de hulpdiensten: twee keer zo veel mensen belanden op de spoed met een blessure opgelopen door een seksspeeltje

van geld, macht en gadgets. De verborgen baseline van de film is niet ‘*hit me*’ maar ‘*buy me*’. Geluk is te koop, en een goed seksleven ook: de gadgetindustrie verkoopt ons met plezier de illusie dat we spannendere seks gewoon over internet kunnen bestellen.

Sinds 2013 steeg de omzet van de Amerikaanse speeltjesindustrie met 7,5 procent, de *Submit To Me Kits* voor beginners vliegen de deur uit. De gevolgen van de huis-tuin-en-keuken-sm-hype laten zich zelfs in de statistieken van de hulpdiensten aflezen: sinds het verschijnen van het eerste boek belanden twee keer zo veel mensen op de spoed met een blessure opgelopen door een seksspeeltje.

Barbiespanking

Dat de billenkoek die Steele van haar prins in designerjeans krijgt, meer directe navolging vindt dan De Sades bloederige taferelen, is niet verwonderlijk. Dit is Disney-SM, er vliegen nog net geen elfjes langs. Het licht zit goed, zijn haar ligt prima, haar mascara loopt niet uit en de pauwenveer waarmee hij haar kriebelt,

Leda
André Masson (1896-1987)

is prachtig koningsblauw. Zelfs als Grey na bijna twee uur gedoe eindelijk eens doormept, blijft de impact onzichtbaar. Wie gedacht had tenminste een shot van Anastasia’s gestriede kont te zien, is eraan voor de moeite. Dit is barbiespanking: plastic billen striemen niet. De SM in *50 tinten* is even clean als de drone-aanvallen boven Irak: de inslag van de bom zie je nooit.

Wat doen de waanzinnige fantasmen van De Sade eigenlijk in een film die braver is dan *Bambi*? Precies daar raakt *50 tinten* de kern van onze tijd. Als er op dit moment één tendens in de kunst te onderscheiden valt, dan is dat het succes van al wat mainstream *edgy* is. Of het nu hedendaagse muziek, beeldende kunst, literatuur of porno betreft, we zijn dol op dingen die gedurfd lijken, maar waar de scherpste randjes vanaf zijn gevijld. Herkenbare avant-garde. Brave excentriciteit. Begrijpelijk intellectualisme. Ook in bed.

De SM-light uit *50 tinten* past perfect in dat plaatje: het is de kussensloopversie van Van Goghs zonnebloemen. Want door zijn hoge *mindfuck*-gehalte en zijn theatrale, geësthetiseerde karakter heeft BDSM altijd al het imago van slimme seks met een artistieke trekje gehad. Het is gedurfd en duur, en dus een elitair domein. E.L. James maakte het toegankelijk. Mensen doen aan SM om precies dezelfde reden waarom ze valse Prada-zonnebrillen dragen: het is een toegangsticket tot de seksuele middenklasse.

Braaf als brood

Maar is het mainstream (edgy) maken van een subcultuur wel zo’n goede zaak voor die subcultuur? Of is het een subtiele manier om »

haar 'onschadelijk' te maken door haar op te sloppen in de normaliteit, zodat ze binnen bepaalde grenzen blijft? De versuikering van de SM in *50 tinten* belooft wat dat betreft weinig goeds: het mag, maar wel graag zonder striemen. En dan nog.

Greys voorliefde voor BDSM wordt vergoelikt en verklaard: hij kan er niets aan doen, het komt door een jeugdtrauma. En met genoeg genegenheid komt hij er ongetwijfeld overheen. Is BDSM als persoonlijkheidsstoornis eindelijk verdwenen uit de DSM, tot opluchting van veel SM'ers die te kennen geven dat hun 'geaardheid' zelfs door therapeuten vaak als behandelbaar of als een hobby wordt gezien, schrijft E.L. James het er weer in.

'Vermoord me maar, of neem me zoals ik ben', schreef De Sade in een brief. 'Want wie een manier van denken aanneemt om anderen te plezieren, is goed gek. Mijn manier van denken hoort bij mijn bestaan. Ik kan ze niet veranderen, ik ben ze. Ik hou er meer aan dan aan mijn leven. Ik zou nog liever duizendmaal mijn vrijheid opgeven dan mijn ideeën.' De Markies bracht dan ook 24 jaar van zijn leven door in gevangnissen

en gekkenhuizen. Over radicaal consequent en consequent radicaal zijn gesproken.

Dat moet je van Christian Grey niet vragen. Die staat zich niet alleen ootmoedig te schamen over zijn voorliefde voor BDSM, hij springt zelfs met het schaamrood op de wangen uit bed als zijn moeder onverwacht langskomt. (Als Eugénies moeder haar probeert te redden van de monsters die haar

Het overspannen universum van De Sade was een reactie op het verlichtingsdenken van de 18de eeuw, *50 tinten* is een reactionair pamflet van Tea Party-Amerika

gecorrumped hebben in de gruwelijke eindscène van *La philosophie dans le boudoir*, laat Sade haar verkrachten door haar eigen dochter. Stijlverschilletje.) De libertijnen van vandaag zijn nette jongens die hun hemden op kleur sorteren en zelfs in de passagierszetel hun gordel aandoen. Braaf als brood, die Mr. Grey. Bijna de ideale schoonzoon. En als hij het nu nog niet is, zal hij het in de sequel wel worden. Precies dat is het echte probleem.

Kinderfeestjes & vanilleseks

Porno draait om de corruptie van onschuld.

Om het najagen van genot, wars van elk verbod. Niet zo in *50 tinten*: de enige die genot beleeft aan de seks, Grey dus, wordt door de maatschappij op het matje geroepen en weer binnen de grenzen van de normaliteit gebracht. Dit is antiporno, waarin genot wordt bestraft, vrijheid beteugeld en perverse gerehabiliteerd.

Wat dat over onze tijdsgesest zegt, stemt tot nadenken. D.A.F. de Sade zou niet erg opgezet zijn geweest met een maatschappij die het prima vindt dat er gemarteld en vermoord wordt in de naam van de *war on terror*, maar waarin zelfs de bescheiden billenkoek van Grey moet worden omgebogen naar een dagorde van kinderfeestjes, monogame huwelijken en vanilleseks. En dat terwijl er niet eens doden zijn gevallen.

De Sade mag dan pervers zijn, hij was wel heerlijk radicaal. 'De moderne kunstenaar,' schrijft Susan Sontag, 'is een makelaar in waanzin, die ons meeneemt voorbij de grenzen van onze eigen verbeelding en ons een blik gunt in de duizelingwekkende diepte van verlangens die we zelf nooit zouden aandurven.' D.A.F. toont ons het visioen dat de meeste gelovigen nooit zelf zullen ervaren; dat is wat porno doet, en moet doen.

Elke generatie krijgt de porno die ze verdient. Het overspannen universum van De Sade was een reactie op het verlichtingsdenken van de 18de eeuw, *50 tinten* is een reactionair pamflet van Tea Party-Amerika. Consumeren zullen we, maar niet in Bijbelse zin. De film is een als porno vermomd pleidooi voor conformisme en (middel)matigheid, burgerlijke waarden en traditionele rolpatronen. Dat op zich is al erg genoeg, maar als zo'n film door een generatie vrouwen als (seksueel) bevrijdend wordt ervaren, ziet de toekomst er echt somber uit. ❶

Histoire d'O